

Vokalproduktion

Guide till en högkvalitativ sångprestation i en modern
inspelnings- och produktionsprocess

Alva Sandström

Examensarbete för Musiker (YH)-examen

Utbildning i musik

Jakobstad 2021

EXAMENSARBETE

Författare: Alva Sandström

Utbildning och ort: Musik, Jakobstad

Inriktning: Musiker

Handledare: Mats Granfors

Titel: Vokalproduktion – Guide till en högkvalitativ sångprestation i en modern inspelnings- och produktionsprocess.

Datum: 31.5.2022

Sidantal: 17

Bilagor: 1

Abstrakt

Om du funderar på hur sången är producerad i en modern hit-låt och hur du ska spela in så bra sång som möjligt, då har du kommit rätt. Jag skall guida dig genom ämnet modern vokalproduktion och om hur vi får sångaren att göra sitt bästa under en inspelningsprocess. Utgångspunkten för arbetet är modern vokalproduktion för pop, rock och metal.

Informationen till detta arbete är tagen från flera internet-källor och böcker, men även baserat på mitt eget arbete där jag skriver, sjunger och producerar egna låtar tillsammans med mitt band. Jag vill dela med mig av denna kunskap för att alla ska kunna skapa så bra sång som möjligt. En låt är inte bra om inte sången är bra, så låt det inte falla på det viktigaste elementet. Om du en dag önskar nå topplistor med din musik så är det av största vikt att satsa på vokalproduktion, eftersom kvaliteten på sången mestadels avgör hur långt låten kan nå. Jag nämner det essentiella i delmomenten för vokalproduktion och går speciellt in på hur vi får sångaren att prestera så bra som möjligt.

Språk: svenska

Nyckelord: vokalproduktion, producent, sångare, inspelning, editering

BACHELOR'S THESIS

Author: Alva Sandström

Degree Programme: Music, Pietarsaari

Specialisation: Musician

Supervisor(s): Mats Granfors

Title: Vocal production – Guide to a high-quality vocal performance in a modern recording and production process

Date: 31.05.20120

Number of pages

Appendices 1

Abstract

If you are thinking about how the vocal is produced in a modern hit-song and how to record vocals as well as possible, then you have come to the right place. I will guide you through the subject of modern vocal production and how we get the singer to do his/her best during a recording process. The starting point for the work is modern vocal production for pop, rock, and metal.

The information for this work is taken from several internet sources and books but also based on my own work where I write, sing, and produce my own songs together with my band. I want to share this knowledge so that everyone can create as good vocals as possible. A song is not good unless the vocals are good, so do not let it fall on the most important element. If one day you want to reach the charts with your music, it is of utmost importance to invest in vocal production, as the quality of the vocals mostly determines how far the song can reach. I mention the essentials in the different stages of vocal production and especially go into how we get the singer to perform as well as possible.

Language: Swedish

Key words: vocal production, producer, singer, recording, editing

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problemformulering	1
1.2	Bakgrund	1
2	Introduktion till modern vokalproduktion	1
2.1	Kännetecken för en modern pop- och rockproduktion	2
2.2	Hur man skriver modern sång	3
3	Produktion ur sångarens synvinkel	4
3.1	Att skapa en trygg och bra arbetsmiljö	5
3.2	Röstförståelse	5
3.3	Sångteknik för studiosång	6
4	Pre-production	7
4.1	Förbered inspelningsrummet	8
4.2	Röstförberedelse	9
4.3	Mikrofoner och placering	10
5	Inspelningskedet	10
5.1	Medhörning	11
5.2	Leadsång	12
5.3	Problemlösning	14
5.4	Stämsång och adlibs	14
5.5	Att spela in sång i en låtskrivningsprocess	15
6	Post-production	16
6.1	Editering	16
6.1.1	Comping	16
6.1.2	Time- och pitchkorrigering	17
6.2	Processering och mixning	18
6.2.1	Kompression	18
6.2.2	EQ och multiband kompression	19
6.2.3	Distorsion	20
6.2.4	Reverb och delay	20
6.2.5	Att placera sång i mixen	21
6.2.6	Automation	22
7	Konklusion	22
	Källförteckning	23
	Bilagor	23

1 Inledning

1.1 Syfte och problemformulering

Detta arbete riktar sig till dig som vill bli bra på att producera sång. Detta är grunden som alla har nytta av för att kunna skapa högkvalitativ sång, som ger din låt större möjlighet att nå framgång. Endel vokalproduktions guider går inte desto vidare in på hur sångaren ska tänka och förbereda sig, men för att bli en bra producent krävs det att du har kunskap om dessa ämnen också. Jag kommer att besvara följande frågor för att belysa hur en modern produktionsprocess går till.

1. Vilka metoder och element använder man i modern vokalproduktion?
2. Hur får man sångaren att prestera så bra som möjligt under en inspelningsprocess?

1.2 Bakgrund

I 3 års tid har jag skrivit och producerat låtar med mitt band. Ur detta arbete har en passion för att göra bra låtar och bra sång, som är mitt huvudinstrument, växt fram. Vi har hela tiden strävat till att bli bättre och utvecklas för varje låt. Tanken har alltid varit att vi måste skapa så bra låtar att vi kan nå toppen med vårt band och kunna leva på vår musik. Denna dröm har krävt att jag inte bara ska axla den stora rollen som frontfigur, sångare och låtskrivare, utan även kunna producera min egen sång. Vi har gett oss på att bli bäst på det vi gör och brinner idag för att nå våra mål. Processen har varit lång och utmanande och vi har verkligen fått lära oss genom våra misstag. I dagens läge är det inte längre så svårt att skapa en bra låt, och grunden för god vokalproduktion har jag lärt mig och lär mig hela tiden. Eftersom jag är sångare och jobbat med sånginspelning med en utomstående producent i 2 år så har jag även fått mycket insikt i hur jobbet ser ut från sångarens perspektiv. Därför bygger detta arbete också på mina lärdomar från den situationen.

2 Introduktion till modern vokalproduktion

Vokalproduktion består av 3 huvudmoment; pre-production, inspelning och post-production. Det finns många steg i dessa moment och den psykologiska sidan av vokalproduktion är precis lika viktig som den tekniska sidan. Studion ska vara en trygg plats där artisten uppmuntras att göra sitt bästa. Vokalproduktion är ofta en av de roligaste och mest utmanande delarna av låten att skapa. Det är ett synnerligen kreativt arbete, och tillsammans med en bra sångare kan du skapa magi.

Sången är det viktigaste i låten. Därför behöver vokalproduktionen vara på topp. En svag eller osäker insats förminskar helt enkelt låtens potential. Det är bra om det känns som att man vill ha mer av en låt för att den är bra, men om sången inte känns tillräcklig i en annars bra låt, då har vokalproducenten inte lyckats med sitt jobb (Sturgis). Sången är så viktig eftersom den bär melodin och lyriken, vilket egentligen definierar en låt (Mixerman, 2012, s. 243). Melodi, text och känsla är de viktigaste faktorerna i modern musik, men för att få fram dem och göra en låt intressant behövs även ett välgjort instrumentalt

arrangemang. Att producera sång rätt handlar också om att lära sig från sina misstag. God vokalproduktion kräver övning och förståelse. Små saker kan förstöra en hel låt och process. För att bli en bra producent lär du dig vilka dessa misstag är och hur du undviker dem (Sturgis).

Idag måste låtskrivare och artister i princip kunna producera sin egen musik, så länge det inte finns ett bolag eller pengar bakom dem. Standarden är hög och kräver att man ska låta på ett visst sätt för att ha någon chans i branschen. Dagens sound är mycket mer detaljerat och producerat, även en demo-låt behöver låta någorlunda som en färdig produktion. Produktion står för processen från pre-production till mastring. Idag handlar musikproduktion också om att man redan i låtskrivningsskedet designar ljud, vilket har gett produktion en helt ny betydelse; produktion står också för ljuddesign. Låtskrivare idag kan veta mer om kompression än om arrangemang. Låtskrivning och produktionsprocessen är idag alltså i princip en och samma sak (Findheisen, 2015, s. 188-189). Det finns också producenter som är bättre på trum- och gitarrsound, medan andra producenter är specialiserade på sång. De kan båda jobba med varsitt kunskapsområde i samma produktion. Försök att huvudsakligen jobba med projekt du är intresserad av så att du kan leverera jobbet bra. Om du inte är bekant med musikstilen bör du åtminstone försöka studera den på förhand.

Att producera bra musik är att tänka på vad som låter bäst. Det behöver inte gå jämnt ut eller vara begränsat till vad som är möjligt att spela live. I studio kommer vi undan med att man alltid kan skriva musiken som det låter bäst, och eftersom vi vill få låten att låta så bra som möjligt är antalet instrument inte beroende av hur många man är i ett band. Vi skapar istället gitarr- och sångdubbar för att få ett större sound. Vi skapar stämmor och dubbar till sången även om det bara finns en sångare. För att kunna spela låten live använder man sig av backing tracks, där man spelar upp delar av låten som inte bandmedlemmarna kan spela, t.ex. extra synthar och stämsång. Du kan också göra ett helt annorlunda arrangemang på låten för live-spelningar. I studio kan du alltså skapa hur mycket eller lite du vill, även instrument som ingen spelar. Som vokalproducent kan du jobba med allt från 2 till 50 sångspår på en gång (Sturgis).

2.1 Kännetecknen för en modern pop- och rockproduktion

Att fånga känslor är det mest essentiella i pop och modern rockmusik. Känslan i sången är det enda som måste kännas äkta. Den rätta känslan är också det enda som måste finnas med från början, den kan inte läggas till senare om den inte kommer från sångaren själv. Det som kännetecknar modern rock och pop är ett polerat sound och stora refränger, vilket uppnås genom hårdare editering och hårdare processering i post-production. Pop-sång handlar om att förmedla en känsla och orsaken till att sången editeras och processeras så hårt är just för att känslan ska framhävas så mycket som möjligt. Så länge publiken blir berörd av känslan, och sången är bra, behöver artisten egentligen inte tänka på något annat än att förmedla känslan (Benson).

Editering är en gemensam nämnare för all modern produktion, men hur mycket sången editeras varierar mellan genrer. I pop-produktioner editeras och processeras sången hårdare än andra genrer, där ett naturligare sound kan föredras. I modern vokalproduktion hör det till att editera time och pitch oberoende om sångaren redan sjunger tight och i pitch. Det handlar igen om ett polerat sound och inte om att sångaren

är dålig så att sången behöver korrigeras (Sturgis). När en artist vänder sig till en producent vill artisten också att det i slutändan ska låta färdigt och perfekt, inte att det finns risk för att det låter lite otight eller falskt. I dyra produktioner, t.ex. med artister som Adele, så görs pitchkorrigering manuellt. Det tar längre tid men man har då också full kontroll så att det ska bli så naturligt som möjligt på endast de ställen där det behövs.

För att göra musiken intressant behöver man skapa dynamik och kontraster mellan låtens delar, speciellt stora och breda refränger fångar lyssnaren. Därför spelar man bl.a in dubbar där en del av låten behöver förstärkning (Benson). En dub är då sångaren sjunger samma melodi på ett till sångspår, vilket spelas upp på samma gång som det huvudsakliga sångspåret (leadsången). Man spelar även in dubbar för instrument som el-gitarr. Om du inte spelar in dubbar kommer mixaren ändå att lägga på någon form av effekt som "fejkar" en dub. Riktiga dubbar ger det största soundet så det är att föredra att spela in dubbar, du måste bara se till att göra det korrekt och att de blir väl editerade. Annars är det stor risk att produktionen blir sämre (Wade). Majoriteten av pop-produktioner innehåller dubletter till leaden, men inte alla.

Observera att om du inte gillar metoderna i denna guide så blir det svårt för dig att mäta dig med dagens produktioner. Vill du skapa en hit-låt eller bli känd artist idag, så får du vänja dig med tanken på att bl.a pitchkorrigera och komprimera sången hårt. Kunskapen om att detta faktiskt är standard behöver spridas för att ändra uppfattningen om att dessa metoder bara fejkar sången. En bra sång går inte att fejka, du kan bara framhäva och göra den bättre. Nästan all sång du hör på radion och som streamas aktivt är skapad med dessa metoder. Om du vill nå samma nivå bör du göra detsamma.

2.2 Hur man skriver modern sång

När du lyssnar på musik är det huvudsakligen sången och melodin du följer, du lägger speciellt märke till om det finns en catchig sånghook som du kanske även minns efteråt. Samma sak gäller texten, den behöver vara catchig, lätt att förstå och relatera till. Sången är låtens viktigaste del eftersom den gör att låten talar till oss. Därför ska arrangemanget runt alltid stöda sången. Instrumenten skapas runt sången och melodin för att bära, framhäva och lyfta. Lägg t.ex. inte till en melodislinga med en lead-gitarr bara för att få användning för lead-gitarren, ifall det inte ger utrymme åt sången (Sturgis).

Pop-musik är beroende av element som påminner dig om något så du kan relatera snabbare till låten. Det kan handla om liknande melodier, groove eller sound, i vissa låtar är detta rätt märkbart (Findheisen, 2015, s. 20). Sånger idag beskriver ögonblick, känslor och saker mer än en berättelse. Du ska kunna berätta en berättelse bara med musiken. Findheisen kallar det för text-löst berättande. I låtskrivning och produktion koncentrerar vi oss alltså på HUR vi berättar berättelsen.

Text-löst berättande, groove och hook är en hitlåts 3 pelare. Vi vill fånga lyssnaren från början till slut och det gör vi genom att designa en energi-kurva för låten. Vi fördelar energin så att den både faller och lyfter, versen har oftast låg energi medan refrängen har hög energi. Versen ska vara tillräckligt intressant för att leda lyssnaren vidare till refrängen, dit lyssnaren sedan vill återkomma om och om igen (Findheisen, 2015, s. 37-41). Delar som andra vers och bridge är speciellt kritiska ställen för att hålla lyssnaren fortsatt intresserad, så du behöver lära dig att kontrollera energin noga. Det kan handla om saker som förändring eller repetition, var och när det behövs, och i vilken mängd. Se

också till att skriva texten och sången så att deras energi matchar. Om sången eller musiken berättar något annat än texten så kommer de inte passa ihop. Därför måste vi se texten som ett till instrument och inte något som behandlas separat från musiken (Findheisen, 2015, s. 165-167). Alla element i låtskrivning; arrangemang, harmonier, rytm, lyrik, produktion, måste följa samma energikurva.

Du kan skapa intressant sång och förändra låtens energi på många sätt, t.ex. genom olika röst användning, tonval och sångstyrka. I vilket sångläge sångaren sjunger och att sångaren ändrar sound i en del skapar intresse. Genom gradvis introducering och användning av vissa effekter kan man t.ex. signalera att vi är på väg mot en ny mer energisk låt. Man kan skapa spänning genom att sjunga med fallande eller stigande melodi. Man kan skriva en entons melodi i en del och sen fortsätta med en mycket varierande melodi i nästa del. Det har även stor påverkan på låten om man tar bort sången för en stund, t.ex. strax före refrängen. Sångstyrka, och att gradvis sjunga med mer eller mindre kraft skapar också spänning. Genom kontraster mellan musiken och sångens energi kan man också bygga en viss stämning. T.ex. hög-energisk sång till låg-energisk musik kan användas för speciellt emotionella ballader eller när vi vill att sångarens kapacitet ska sticka ut extra mycket.

Du bör tänka på hur utrymmet mellan fraser och ord används. De bästa melodierna säger vad de behöver säga med så få ord som möjligt, så att sången kan andas. Finns det inga pauser för att låten är full av text så är det svårt att få groove i sången och musiken hinner inte skina igenom. Detta är speciellt viktigt att tänka på i en ballad, fyller du låten med mer melodi och ord så kan du förstöra spänningen i låten. Sångaren behöver också kunna använda sig av pauser på ett bra sätt, vilket kan bli lättare genom att tänka texten i block istället för linje för linje.

Det finns många val för hur du kan påverka låtens energi med sången. Prova något som är nytt för dig och se hur det påverkar din låtskrivning eller produktion. Använd några av tipsen repetitivt ett antal gånger så du kommer håg dem och har fler valmöjligheter till följande produktion (Findheisen, 2015, s. 135-144).

3 Produktion ur sångarens synvinkel

För att få den bästa sångprestationen vill vi att sångaren ska få känna sig som en stjärna. En god producent ska uppmuntra och se till att sångaren känner sig bekväm i situationen. Att skapa en trygg atmosfär och lära känna den person man jobbar med öppnar möjligheter för magiska och emotionella tagningar (Benson). Producenten ska även ha förståelse för sång och rösten samt kunna förklara vilken sångprestation som önskas. En producent som inte lägger vikt på kommunikation och är insatt i hur rösten funkar, kommer inte kunna få det bästa ur sångaren. Sång är ett unikt instrument och det är ytterst fördelaktigt att producenten har kunskap om rösten för att kunna ge sångaren praktiska tips i alla situationer under sessionen (Zimmer, 2017). Du kommer kanske jobba med många olika vokalisterna och nya utmaningar kan uppstå från låt till låt, så kom ihåg att god vokalproduktion alltid börjar med att du lär känna den person du jobbar med, samt hur väl du förbereder och stöder hen under inspelningen.

3.1 Att skapa en trygg och bra arbetsmiljö

När du ska jobba med en ny sångare är det bra att först försöka lära känna personen. Om du struntar i att skapa en relation till sångaren, kommer du inte att lyckas få de magiska och emotionella tagningar du söker, eftersom sångaren inte känner sig trygg att jobba med en person de inte känner alls. Man behöver inte bli bästa vänner. Ibland kan det hända att man inte ens kommer överens, ni kan ha olika åsikter eller så stämmer helt enkelt inte personkemin. Du behöver inte passa ihop med alla, det går att acceptera situationen och jobba vidare ändå (Sturgis). Tillit handlar inte om att ni måste dela samma sinne för humor osv.

Tilliten mellan producent och sångare är viktig för att sångaren ska våga vara sig själv så att magi kan skapas. Som sångare måste du kunna leverera ett emotionellt framträdande, men att visa upp dessa sårbara sidor av sig själv kan kännas skrämmande. Sångaren kan bli rädd att misslyckas och kritik kan då kännas tyngre att ta in. Som producent ska du hjälpa sångaren att hantera dessa situationer. Studion ska vara en plats där sångaren har friheten att uttrycka sig utan rädsla för att bli dömd om något går fel. Det är vanligt att sångaren känner misstro över sin kapacitet och börjar ifrågasätta sin prestation. Stress från det personliga livet kan reflekteras på framträdandet. På kända artister är pressen stor att prestera bra så att de kan fortsätta vara framgångsrika. Som producent behöver du hjälpa sångaren att hantera dessa situationer (Benson).

All positiv feedback sporrar sångaren att göra ännu bättre ifrån sig. Sångaren måste också vara villig att göra sitt allra bästa. Det är viktigt att försöka undvika negativitet och hålla uppe positiv anda så att sångaren känner sig självsäker och bra. Du kan se till detta, genom att visa att du är inspirerad, taggad över ert samarbete och låten, även om du kanske inte alltid jobbar med en låt som tilltalar dig mest. Du kan visa att du är positiv till låten genom ord och kroppsgester, som att digga i takt med musiken. Att vara passiv och mest koncentrerad på datorn känns inte bra för sångaren som då inte kommer prestera bra. Det är viktigt att du också känner känslan i låten och lyriken samtidigt som du sköter det tekniska (Wade).

Hur du ger kritik, kommenterar eller instruerar sångaren är beroende på vilken sorts person du jobbar med, en erfaren sångare kanske inte vill ha så mycket kommentarer kring hur hen ska prestera (Benson). Så länge du alltid försöker hålla positiv och hoppfull ton, så löper du ingen risk att säga något som känns dåligt för sångaren. Alla fall är ändå individuella så du måste ta dig tid att förstå vilken person du har att göra med. När du och sångaren har jobbat tillsammans ett tag blir ni mer familjära och kan börja kommunicera på ert sätt och mer rakt på sak.

3.2 Röstförståelse

Producenten behöver kunna stöda sångaren hela vägen, och bidra till problemlösning om sångaren själv inte har kunskapen om sin röst. Om sångaren inte är skolad måste producenten kunna beskriva situationen på ett enkelt sätt som inte bara refererar till sångteknik. Nedan kommer jag både gå in på lätta tekniska tips men också på hur du kan prata om olika sound istället för teknik.

Det är bra för alla involverade, musiker som producenter, att förstå rösten för att man t.ex. ska kunna göra sig förstådd när man önskar en viss sångprestation i låten. Det är

viktigt att man berättar vad man vill ändra på istället för att upprepade gånger ta om en del och inte riktigt veta vad som känns fel eller hur man ska förklara vad som önskas av sångaren. Det är en situation som frustrerar hela bandet och tröttar ut sångaren. En otränad sångare kommer inte veta vad som begärs om inte du som producent hittar ett sätt att beskriva hur du vill att det ska låta. Det är även till hjälp om producenten själv kan sjunga och ge exempel åt sångaren. Man behöver inte vara en duktig sångare för att prova sig fram och lära sig visa olika sound. Kan du sjunga har du en fördel för du kan lättare relatera till vad som händer i rösten och guider därmed sångaren bättre. Endel producenter kan även sjunga in stämmor eller bakgrundssång till låten. Slutligen kan man också visa exempel från andra artister (Zimmer, 2017).

För att få sångaren att sjunga på ett visst sätt så kan ni prata om sound istället för tekniska termer; beskriv det önskade soundet och prova, kan man t.ex. önska en argare ton? När ni har provsjungit eller spelat in sången en stund, kan producenten peka ut eller visa på det inspelade sångspåret vad det önskade soundet är. Ni kan prata om det soundet, hur det känns, hur man skapar det och till sist kan ni namnge det tillsammans, för att senare under sessionen lätt kunna referera till samma sound.

En bra metod som hjälper sångaren att sjunga på ett visst sätt, är att tänka på hur du (sångaren) vill låta och skapa en bild för ljudet. Den abstrakta tanken kommer hjälpa halsen att forma ljudet eftersom halsmuskulaturen reagerar på din tankebild. Halsen positionerar sig själv för att hjälpa till att få fram det ljud du önskar. Försök skapa en bild över hur ditt ljud åker ut genom kroppen. Här är ett exempel som hjälper för rocksång; tänk en laserstråle som skjuter framåt not för not från bak i munnen, den skickar ljudet framåt genom näsan och framtänderna. Din hals kommer att slappna av om bilden av hur ljudet färdas är klar och tydlig. Denna metod funkar eftersom vi inte har samma form av kontakt mellan stämband och hjärna, som t.ex. hjärna och hand. Handens rörelser fungerar mer som direkt-kommandon medan rösten fungerar på beställning. Du kan i princip bestämma hur du vill låta (även om det i praktiken kräver lite mer övning). En av de tuffaste situationerna under inspelning är om sångaren har svårt att sjunga tonerna i melodin, att inte nå dom höga tonerna är frustrerande. Du kan ta hjälp av detta tankesätt för att sjunga svåra partier eller för att placera tonen för att få ett visst sound. Att kunna placera tonen på ett specifikt ställe i kroppen är också bra om sångaren har sjuk hals, då kan man tänka det som att man "sjunger genom näsan". Placera tonen högt upp i svalget och tänk att ljudet färdas genom näsan. Sången upplevs nasalare/gnälligare, vilket är mindre ansträngande för halsen (Zimmer, 2017).

3.3 Sångteknik för studiosång

Vanliga sångregler gäller inte alltid i studion där uttal är viktigare än att sångaren sjunger rätt vokal för ett nå ett visst sångläge, men bl.a regeln att öppna vokaler hjälper sångaren att hållas i pitch kan man komma ihåg. Jobbar du med en erfaren sångare så behöver ni antagligen inte alls prata om teknik. Att höra sångaren utföra rätt teknik är inget som krävs av lyssnaren i modern musik. För endel av de stora artisterna handlar det förstås om deras personliga sound att låta teknisk, medan en sångare i det lokala bandet ofta inte är teknisk på det viset. Så länge det inte känns för okänt och förvirrande, så kan du ta upp teknik om det kan hjälpa sångaren att leverera (Mixerman, 2012, s.244). Vi ska gå in på några tekniska tips som även den otekniske sångaren kan förstå och ha nytta av.

Med rätt teknik kan sångaren orka banda sång upp till 8 timmar per dag en månad i sträck. I vissa fall kan man hamna ut för en sån arbetstakt, men den ribban ligger ganska högt och många sångare når inte upp till den. Alla sångare är inte bekanta med rätt sångteknik, vilket kan göra att hen inte orkar jobba så mycket som det kan krävas i vissa fall. Det finns dock tips som en producent kan känna till för att hjälpa en otränad sångare orka prestera.

Största problemet för en sångare är fel andning. En sångare måste kunna andas korrekt och för det behöver du (sångaren) vara medveten om hur stödet funkar. Stödet är den korta benämningen för stödmuskulaturen bestående av 4 muskler runt midja, bröstkorg, rygg och nedre mage. Stödet hjälper dig att sjunga bättre eftersom det fungerar som sångens "motor". Stödet hjälper dig att hålla tillbaka luften och inte släppa ut allt på en gång när du sjunger, vilket gör att du börjar ta kraften ur och anstränger halsen istället. För att lätt och snabbt ta hjälp av stödet så kan man tänka att man på inandning lyfter bröstbenet och håller i det med ett band. Gör det strax före du sjunger din första fras. Detta gör att du inte så att säga "sjunger med halsen", vilket betyder att tyngden sätts på halsen att skapa sångstyrka. Du kan också tänka på att hålla revbenen och midjan utvidgade så att luften hålls inne så länge det går. Sjung sedan som vanligt från detta läge, akta så du inte drar upp axlarna och står och spänner dig. Detta är ett enkelt och snabbt sätt som går att begära också av ovana eller otränade sångare.

Ovana sångare som försöker ge på extra i studion utan rätt teknik, kan i värsta fall förstöra rösten helt, speciellt om det handlar om mer krävande röst användning såsom skrik och growl. Redan på dag 3 i studion kan sångaren känna sig helt slutkörd i rösten (Zimmer, 2017). För att inte riskera att skada den måste man helt enkelt ta paus, sjunga mindre och mer medvetet genom att följa tipsen i denna text. I värre fall måste man även avsluta sessionen för dagen.

4 Pre-production

Det finns många steg en producent måste beakta innan man kan börja spela in sång. Om du inte känner till sångaren löns det att lyssna på något sångaren sjungit förr och lära känna sångarens sångstil innan ni börjar på. Det är bäst att känna till någonting om den du ska jobba med (Wade). Hör också vad sångaren har för önskemål, om och hur hen har jobbat tidigare. Är sångaren nybörjare i studiosammanhang så har du den kunskap du behöver i denna guide, för att introducera sångaren till den nya situationen.

En producent kan både vara med i låtskrivningsprocessen eller först när det finns en demo. Vill du ändra på saker i sångkompositionen och lyriken, ska du föreslå dem i god tid före själva sånginspelningen. I detta skede ska man även konstatera att tonart ock tempo passar sångaren. När du lyssnar på demon börjar du forma en vision över vokalproduktionen till låten. Alla behöver vara överens om en gemensam vision för att det ska gå smidigt att jobba med låten.

Sessionen organiseras i inspelningsprogrammet (DAW) före inspelning, så att alla delar av låten är klara och tydliga. Det är bra att ha skapat färdigt alla spår ni ska sjunga på (Wade). Ha en kopia av texten så du kan följa med i den medan sångaren sjunger. Du ser då till att sångaren sjunger rätt ord så blir det inga överraskningar senare. Genom att följa

med i lyriken kan du också försöka ta till dig känslan i låten och lägga märke till att sångaren sjunger med rätt känsla.

Det är viktigt att du kan använda dina verktyg lätt och osynligt, och därmed gömma teknologin för sångaren. Kommer teknologin emellan när sångaren vill leverera så kommer det att störa processen och hindra dig från att få det bästa ur sångaren. En bra sångprestation handlar om att sångaren är i rätt sinnestillstånd utan faktorer som stör (Mixerman, 2012, s.244). Det kan även bli nervöst för dig om du är ovan och inte kan slappna av utan gör flera små misstag. Att vara säker på den tekniska biten är viktigt så att sångaren känner att du har kontroll över situationen. Du stärker tilliten mellan dig och sångaren om det tekniska funkar. Alla kan råka ut för att man är oförberedd eller att teknologin strular, men har du gjort allt du kan för att vara redo när sångaren gör sitt bästa så är du guldvärd som producent (Mixerman, 2012, s.244)

Att du som producent har en vision och plan för musiken, samt vet hur du vill arbeta, bör stå klart innan du börjar på. Ett fungerande arbetssätt genom planering och struktur, sätter ramarna inom vilka du sedan har friheten att vara kreativ. Det är viktigt att vara öppen för möjligheten att arrangemanget kan ändra längs vägen, beroende på vad som fungerar med sången. Den största fördelen för produktionen är att sångaren är inspirerad av din vision och hur arrangemanget tar form, samt är berörd av låten och därför har en vilja att sjunga den (Mixerman, 2012, s.243).

Artisteri handlar om att sångaren tolkar låten på sitt sätt, därför behöver sångaren också ha en vision för sången. För endel eller nya artister kanske det inte känns självklart med detsamma, medan andra är mer intuitiva eller har genom erfarenhet en tydligare bild över sitt artisteri. Det är producentens jobb att hjälpa sångaren nå visionen. Om sångaren lämnar över allt artistiskt ansvar till producenten har vi en situation där producenten på sätt och vis hamnar bli artisten, och det är en helt annan uppgift (Sturgis).

4.1 Förbered inspelningsrummet

Ett torrt rum är dåligt för rösten. Finns det luftkonditionering i rummet är det bäst att stänga av den eftersom den fungerar uttorkande. Fukt är den viktigaste faktorn för att orka sjunga länge (Zimmer, 2017). Däremot gör dålig luft oss trötta och ofokuserade, att få in ny luft i pauserna kan alltså vara lika viktigt för att orka med långa sessioner. Om sångaren har ett eget bås (vocal booth) kan man hålla det utrymmet fuktigare och fritt från luftkonditionering.

Hur inspelningsutrymmet ser ut och känns kan ha stor skillnad för sångarens humör. Sångaren kan bli bekvämare om du försöker göra utrymmet lite hemtrevligt. Det kan vara bra att använda svagare lampor som inte lyser för starkt i ögonen, i utrymmet där sångaren sjunger. Vissa artister kan ha individuella behov som att ha på levande ljus eller rökelse för att komma i rätt stämning (Zimmer, 2017).

Även om du och sångaren kanske provar mikrofoner i början, så ska allt sedan vara färdigt uppsatt inför inspelning. Det kan vara bra att ha 2 mikrofoner redo ifall du jobbar i ett utrymme med både ett kontrollrum och ett inspelningsutrymme. På det viset har ni möjlighet att flytta sånginspelningen till kontrollrummet för delar av låten som behöver närmare kommunikation eller om det av spontanitet eller i övning kan förekomma

magiska tagningar som sker utanför "sångkoppen". När sångaren vill sjunga ska sångaren få sjunga, var ni än befinner er, och då är det viktigt att du är redo att spela in.

Ju mindre folk det är i studion desto lugnare är arbetsmiljön och det förekommer mindre åsikter. Om sången däremot önskar ha fler personer i studion för att det hjälper hen att prestera så låt sångaren få skina för sin publik, så länge det hjälper sångprestationen. Se också till att det finns utrymme för sångaren att sjunga i vilken ställning hen vill. Om sångaren är mer bekväm eller säker på att det blir lättare att sjunga sittandes, liggandes eller på vilket sätt som helst, så låt sångaren göra det. Hållningen behöver man inte tänka desto vidare på så länge sångaren inte har svårt att kontrollera andningen. Detta kan vara viktigt att komma ihåg, speciellt då sångaren har svårigheter att sjunga (Mixerman, 2012, s. 243-245).

4.2 Röstförberedelse

Som bilaga har jag bifogat en checklista för sångaren. Listan tar upp följande punkter och mer.

Före ni ska spela in sång bör sångaren mjuka upp rösten. En liten uppvärmning på 10 min kan räcka långt. Du (sångaren) kan gå omkring och prat-sjunga på "Heeej", andas djupt däremellan och låta blodet börja flöda genom kroppen. En för lång uppvärmning använder upp rösten och gör inte mer nytta än en kort uppvärmning. Sjung inte flera timmar i rad även om det går. Om du är ovan eller otränad sångare så lönar det sig att pausa ofta. Om du behöver kunna sjunga i flera dagar så försök att prata så lite som möjligt mellan sessionerna. Om man har dålig talteknik p.g.a. trötthet så ansträngs rösten även om man har paus från att sjunga. Helst ska sångaren vara tyst mellan sessionerna för att vila rösten helt.

Rösten behöver fukt för att sångaren ska orka sjunga länge. Du kan fukta rösten på flera sätt; använd en luftfuktare i rummet, en ansikts-steamer, eller försök ånga dina luftvägar på annat sätt. Tyvärr räcker det inte att dricka vatten eftersom vatten inte slipper till att fukta på rätt ställe såsom ånga gör. Ört te' såsom mint te', återfuktar dina stämband, medan man bör ge akt på att svart och grönt te' är uttorkande. Just mint te' verkar inflammationshämmande och är det bästa dryckesalternativet. Andra naturliga anti-inflammatoriska medel som hjälper rösten är ingefära. En otränad röst blir snabbare trött eftersom det är tungt att prestera länge. Då kan stämbanden börja slå ihop, vilket gör att man blir inflammerad. Att inta syntetiska antiinflammatoriska medel (värkmedicin), är inte bra eftersom du inte märker om du skadar rösten. De är även blodförtunnande, vilket inte går väl ihop med att det bildas en del tryck då du sjunger. Kemikalier, koffein, nikotin och alkohol är alla dåliga för rösten. Att dricka kaffe eller alkoholhaltiga drycker torkar också ut.

En sångare bär sitt instrument i kroppen, därför måste sångaren ta hand om sin kropp. I vissa fall kan det kännas tråkigt, men en gitarrist skulle inte heller ta med sin gitarr till baren och hålla öl på den. Rösten måste hållas iskick om du vill få det bästa ur den. Om du vill vara bäst (eller ens i gott skick) så bör du ta det seriöst och tänka att du är en atlet istället för bara en musiker. Ta lika väl hand om dig som en atlet måste göra för att kunna prestera och vara bäst. Att dessutom känna sig säker på att man kommer klara av en utmanande sångsituation, är otroligt lättande när man håller rösten iskick. Osäkerheten

kring huruvida du kan prestera när du är i oskick blir mentalt jobbigt. Var säker på att du klarar det istället för att bara hoppas! (Zimmer, 2017).

4.3 Mikrofoner och placering

Första gången producenten och sångaren jobbar tillsammans ska ni prova ut en mikrofon. Att lägga tid på att prova fram en passande mikrofon i början kommer vara värt besväret, då har ni friheten att bara jobba kreativt under resten av tiden. Annars kanske du (producenten) märker längre fram att ni måste byta mikrofon för att det inte känns rätt. Att byta mikrofon mitt i en session är något som bör undvikas då det kan skapa stora skillnader i sångsoundet, vilket kan höras tydligt och bli svårt att mixa. Mikrofoner finns i alla prisklasser men det är inte alltid så att den dyraste passar bäst för sångarens röst. Alla röster är olika och vissa låter bra t.o.m. med en enkel och billig mikrofon, beroende på vilket sound man vill ha. Många producenter kanske använder samma mikrofon som passar de flesta sångare, men vill du ha ett ultimat resultat så är det bäst att göra individuella val. Även om ni inte har möjlighet att prova flera mikrofoner, eller har budget för den bästa mikrofonen för sångarens röst, så finns det fortfarande flera steg och tips som kommer se till att du kan skapa en bra mix på sången, med den mikrofon ni har tillgänglig (Sturgis).

Mikrofoner placeras främst rakt framför sångaren, direkt riktad mot munnen, då får du det mest naturliga soundet. I denna position hörs dock även oönskade ljud som smackande, eller alltför starka ljud av andning. Genom att flytta mikrofonen lite högre upp än munnen och därifrån luta den tillbaka mot munnen, så kan det hjälpa dig att få bort dessa extra ljud. Ett pop filter fästs mellan mikrofonen och sångaren för att förhindra att uttalet av bokstäverna P och T skapar problem i inspelningen, eftersom lufttrycket smäller mot mikrofonen. Om popfiltret inte hjälper måste man ändra vinkel på mikrofonen, vilket då kan påverka sångsoundet. Du måste avgöra hur du vinklar den för att sångsoundet inte ska påverkas för mycket på ett dåligt sätt.

Avståndet mellan sångare och mikrofon gör också skillnad för soundet. Använder ni en dynamisk mikrofon ska sångaren alltid sjunga nära den. Om sångaren stiger bakåt blir soundet tunt och onaturligt eftersom en dynamisk mikrofon är designad att ta upp ljudet på nära håll. En kondensatormikrofon kan däremot fånga upp ljudet bredare också på längre håll, sångaren har alltså möjlighet att röra på sig mer utan att soundet påverkas så mycket. Ju mer luft det finns mellan sångaren och mikrofonen desto mer kommer akustiken i rummet höras på inspelningen. (Gibson, 2007, s. 12-24).

5 Inspelningsskedet

När låten har en tonart och ett tempo som passar sångaren, formen är klar och du har en plan för låten, kan du gå vidare till inspelningsskedet. Trots att du har en färdig plan måste du vara flexibel eftersom en kreativ process kan ändra drastiskt. I ditt huvud kan du inte höra exakt hur musiken och din vision kommer låta förrän den är inspelad. Något kanske inte låter så bra eller funkade som du tänkte. Du kan däremot ha en precis vision för vilka känslor du vill förmedla, och för att nå dit kan du alltså hamna att ändra på musiken och din plan. (Mixerman s.212)

Om det finns mycket tid för sånginbandning så kan du compa leadsången direkt efter att ni har spelat in den. Då kan sångaren ta en paus och förbereda sig för att sjunga in stämmor och annat när du har compat klart. Tyvärr har man ofta inte så mycket tid, så det är vanligt att man bandar in allt på en session och compar sen när sångaren har gått hem. Det finns nästan ingen sångare som orkar banda in allt på en gång, speciellt inte ett helt album. Därför är det rekommenderat att man börjar banda in sång på samma gång som man bandar in alla andra instrument. Då kan man banda in några timmar varje dag, så att sångaren har energi och inte sjunger sönder sin röst. Ifall man sparar all sånginbandning till sist finns det alltid en risk att något händer. Sångaren kan t.ex. bli sjuk och tappa rösten. För att inte slösa tid är det bra att banda sång lite utspritt under hela låtens inspelningssession (Sturgis).

Endel sångare sjunger hellre och bättre mot kvällen. I de allra flesta fall är det inte lönt att starta med sång från förmiddagstid eftersom rösten behöver tid att vakna och sångaren behöver hinna sjunga upp. Ifall du har schemalagt sång på en dålig tid på dygnet kommer resultatet bli därefter, så planera enligt sångarens behov och önskemål (Mixerman, 2012, s.203). Utmanande delar där sångaren sjunger i sitt högsta register eller använder extremare röst användning bör jobbas på skilt, eftersom det kan ge upphov till lite raspigare och tröttare röst. Det är bra att sjunga såna delar senare under dagen istället för att sjunga sångaren trött i början av dagen.

Se till att allt som sjungs in har rätt inställning och sound så att även den första provsjungningen är användbar. Du vill inte hamna i situationen att någon av de första tagningarna var fantastisk, men eftersom du t.ex. ännu inte hade ställt upp mikrofonen rätt, så lät sången inte bra och blev oanvändbar (Mixerman, 2012, s.217). Spela inte in sången med EQ och kompression på signalen, du har då inte möjlighet att ändra soundet eller göra om något senare. Planerar du att skicka låten till en utomstående mixare så ska du undvika detta, mixare vill helst ha torra spår att jobba med.

En kommersiellt framgångsrik låt är en låt som har så bra sound som möjligt på sången. Sången är nyckeln till framgång, men enbart bra sång kan inte rädda dig om andra element i låten inte stämmer. Det är av stor vikt för låten att den instrumentala delen av musiken är iskick, men ett bra sound på gitarren och ett dåligt sound på sången kommer ändå sänka din låt först. Om sången inte känns bra eller är rätt så kommer inte det bästa av trick kunna förbättra eller rädda den. Du kan göra nästan vad som helst idag med alla verktyg i programmet, men om sången inte är bra från början så kommer det ändå skina igenom (Sturgis). Göm inte ett problem genom att tänka att det löser sig i mixningsskedet. Gör rätt redan under inspelningsskedet eller gör om.

Ifall sångaren dyker upp i studion och är lite nervös eller stressad så är det smart att vänta lite innan ni börjar spela in. Prata först och mjuka upp stämningen så att sångaren känner att det är tryggt att komma till studion. När sångaren är redo är det bara att köra på.

5.1 Medhörning

För att få en behaglig hörlursmix krävs det att den instrumentala musiken och sångarens röst är i balans. Hör sångaren sig själv för mycket kan det hända att hen börjar sjunga försiktigare så att sången blir svag. Energibristen kan också göra att sångaren sjunger lite under ton. Är musiken högre än sången kan sångaren börja sjunga för hårt för att försöka överösta musiken, och därmed löpa risk att skada rösten. Det är en ytterst viktig att

volymen är rätt för att förhindra detta. Diskutera ljudnivån tillsammans och lägg märke till om sångaren börjar överprestera. När sångaren överpresterar kan hen även börja sjunga lite över ton (Zimmer, 2017). Pitch ska förövrigt inte skapa ett problem under inspelning för det kan vi sköta om med editering, men man ska iallafall undvika att sångaren sjunger sämre p.g.a. tekniska orsaker som går att fixa.

Genom att skapa ett nytt projekt för sånginspelning och att importera en instrumental bounce av låten till det, kan det bli lättare att dra signalen för hörlursmixen. Med ett mindre projekt och färre plug-ins igång kan du spara på datorns prestanda och undvika latency. Latency försvårar arbetet och förvirrar sångarens time. Om sångaren vill göra ändringar i den instrumentala mixen så hamnar producenten däremot gå tillbaka till huvudprojektet och skapa en ny instrumental bounce till sångprojektet (Wade).

Hörlurar har olika egenskaper och sångaren kanske föredrar en viss typ. Att använda starkt isolerande hörlurar förhindrar läckage som annars skulle kunna höras på inspelningen. Däremot kan det för vissa sångare bli en obekväm lyssningsmiljö. Med mindre isolerande hörlurar kan man istället släppa in lite av det naturliga soundet. Är sångaren ännu inte nöjd kan man ta av ena hörluren från örat. Vissa sångare behöver höra sig själv i rummet (Sturgis).

Undvik att spela upp spåren för sångaren utan att sångsoundet är lite processerat, naturlig sång låter inte så bra i en annars processerad låt (Mixerman, 2012, s.211). Genom att lägga kompressor, EQ och reverb till hörlursmixen får sångaren det rätta referensljudet, vilket har stor påverkan på framförandet. I nästan alla fall kommer det förbättra sångprestationen, så länge processeringen är på en bekväm nivå för sångaren. Det motiverar sångaren att höra hur det kommer börja låta. Kompression gör att även de minsta nyanserna hörs, vilket hjälper sångaren att leverera mer specifika röstdetaljer. Så länge det finns kompression på sången i hörlursmixen har det ingen skillnad om sångaren sjunger svagt eller starkt. Man får däremot vara aktsam att det inte blir för bekvämt om sången låter för perfekt. Då kanske sångaren blir lat och håller tillbaka istället för att ge allt. Det kan isåfall vara bra att ta av ena hörluren lite så att sångaren hör det naturliga soundet igen och påminns att jobba hårdare. Att höra en blandning av processerad och naturlig sång visar var sångaren behöver jobba mer. För producenten kan det vara bra att höra den naturliga sången utan instrumental musik, för att höra hur sångaren faktiskt sjunger. Producenten kan däremot behöva höra ett beat för att hjälpa sångaren hållas i time. (Sturgis)

5.2 Leadsång

När det är dags för inspelning så ska man börja med leadsången eftersom allt byggs upp runt den. När man börjar med en överblick och att prova sjunga igenom hela låten så märker producenten om det finns mer utmanande delar som kräver mer jobb. Dessutom är det bra uppvärmning och avslappnande för sångaren att prova på låten först utan att fastna i en svår del från början. Efter det går ni vidare och spelar in en del i taget. Man kan hamna att hoppa lite fram och tillbaka i låten under inspelningsskedet. När sångaren har sjungit in andra versen kan det hända att man vill sjunga om första versen, för att den känns svagare i jämförelse. Om det behövs så går man tillbaka och bandar om den del som känns svag.

Ett dåligt uttal har stor påverkan på hur sångaren sjunger. En sångare tenderar att tro mer på texten ju bättre uttal hen har. Det hjälper även sångaren att träffa tonerna med mer attack, vilket ger en kraftfullare sångprestation. Producenten ska poängtera vikten av ett tydligt uttal. Tydligt uttal är extremt viktigt för att få en bra sångmix. Tala däremot inte så mycket om pitch eller time, då börjar sångaren tänka mer på det än på vad texten faktiskt handlar om. Sångaren ska koncentrera sig på att berätta texten och leverera känslan (Benson).

Ibland behöver sångaren en tagning eller 20 tagningar. Även om man ska banda många tagningar för att få material så ska du ändå undvika att banda alltför många tagningar om det inte ändrar eller blir bättre. Ta några tagningar i gången och se vart ni är på väg. Sångaren har ofta en naturlig kurva för kvaliteten på sin sång. Vissa sångare sjunger bäst under de första tagningarna och sjunker sedan i energi och kvalitet. Andra sångare behöver några tagningar för att komma igång och leverera sitt bästa. När sångaren gör en riktigt bra tagning ska du alltid göra fler tagningar, hen kan slå den bästa tagningen och överraska dig. När kvaliteten på sången börjar sjunka eller om ni fastnar på ett svårt ställe, så ska du minska på tagningarna eller pausa för att inte skapa mer frustration. Compa ihop ett spår ni kan lyssna på för att kolla vad som redan är bra och fungerar (Mixerman, 2012, s.245). Det är bra att stanna upp för att låta sångaren lyssna och jämföra, då får sångaren förståelse för vad hen faktiskt har sjungit. En paus kan ofta vara precis vad som behövs för att gå in och sjunga in en ny bra tagning, även om det kändes svårt före. Det är då skäl att fortsätta sjunga in mer (Mixerman, 2012, s.220).

Att spela in många tagningar ger dig material att klippa ihop till det perfekta sångspåret. Metoden kallas comping; att klippa ihop de bästa delarna ur olika tagningar för att få sångspåret att låta precis så bra som du vill ha det. De extra tagningarna kan innehålla guld, t.ex. snygga fraseringsvariationer. De kan rädda dig i stunder där sångaren missade ett ord i en annars perfekt fras. De extra tagningarna kommer även komma till användning när det är dags att skapa leadens dubletter. Lägg alltså extra tid på att sjunga in varierat material på olika sätt, för att senare kunna ändra en del om du märker att det behövs. Då har du möjlighet att t.ex. välja en lugnare avslutning på en fras, och vid behov dubblera med samma variation (Sturgis).

Förutom att sjunga in flera tagningar och compa ihop dem behöver du också kunna punch in sångaren. Punch in är då du spelar in sången i sektioner. Det är en metod du tar till främst först då sångaren har problem med en viss fras eller inte får vissa ord att funka i en annars bra tagning. Det är onödigt att ta om en hel tagning om problemet bara gäller några ord som sångaren inte får till (Mixerman, 2012, s.245). Om en sångare inte tycker om att vänta mellan tagningar kan man lösa det genom att loopa spåret. Looping gör att sångaren kan sjunga ett specifikt område om och om igen utan att behöva avbryta.

Det gäller att ta vara på momentum när sångaren levererar, försök få in de viktigaste delarna snabbt så länge den rätta känslan finns. Börjar du övertänka eller låta sångaren vänta länge mellan tagningarna kan känslan dö ut och ni hamnar ur det så kallade "flow". Låt sessionen kännas kreativ och inspirerande genom att ge sångaren utrymme att själv komma på nya idéer. Det är tungt att sjunga in samma sak om och om igen. Om du är flexibel och ger kreativa direktiv så får sångaren möjlighet prova sig fram, vilket kan ge mer energi till sessionen. Det kan också ge något som kanske fattades i låten (Sturgis).

5.3 Problemlösning

När ni stöter på ett problem så peka inte ut det direkt, du kan börja med att ge positiv feedback och fråga om ni kan göra något på ett annat sätt. Diskutera tillsammans hur ni kan lösa situationen. Låt sångaren känna sig trygg att uttrycka vad som är svårt och att dela med sig av tankar kring hur ni kan göra. Om du blir stressad när en del är utmanande så kommer sångaren bli stressad. Du måste ha en lugnande effekt på sångaren i dessa situationer, annars kan det bli svårt att lösa ett problem (Sturgis).

Sångaren kanske ändå inte alltid vågar medge när något är svårt utan blir bara mer frustrerad om ni fortsätter ta om delen utan att något ändrar. När sångaren har utmaningar mer mentalt än fysiskt så är det en bra idé att compa ihop en tagning som sångaren kan försöka slå. Sångaren får förutom en paus även höra en compad version av sig själv, vilket ofta brukar inspirera sångaren att göra en bättre version. När sångaren vet att det finns en tagning som redan funkar kan det få sångaren att slappna av och känna sig mindre pressad. Då kan sångaren plötsligt leverera riktigt bra sång.

Ibland kan ett problem bli så svårt att det är bäst ta en paus och tänka på något annat. Man kan t.ex. gå ut på en kort promenad. Försök få bort negativa känslor så att ni kan börja om igen med ny kraft. Det finns flera saker man kan prova när ett problem behöver lösas. Grejen med alla dessa sätt är att göra något annorlunda en stund för att inte fastna i negativa mönster. Man kan t.ex. prova att byta rum. Ibland känns det bättre för sångaren att kunna ha det egna utrymmet som ett sångbås (vocal booth) ger, men för att lättare kunna kommunicera och att hjälpas åt med ett problem kan det vara bra att ni är i samma rum. Att sångaren får en mikrofon att hålla i kan rädda en svår situation, även om det inte är önskvärt att byta mikrofon och förändra/pruta på sångsoundet. Bara du får till den del och känsla som du annars inte kan få och problemet blir löst, så kan man försöka byta tillbaka till den mer passande mikrofonen efteråt. Det går också att prova ändra lyssningen eller sjunga utan hörlurar och prova att lösa problemet i en naturligare situation. I vissa mindre problematiska fall kan t.om. lite sånguppvärmning räcka för att tagningarna ska bli bättre igen (Mixerman, 2012, s. 246-247).

Ibland kanske sångaren vill ta till någon konstig metod för att komma vidare, låt då sångaren få göra det. Även om du inte tror eller vet att det inte är ett bra tillvägagångssätt så är det värt att slösa 15 min på det, istället för att fortsätta sitta fast på samma ställe. Sångaren är kanske säker på att det kommer funka, så låt henne testa det. Om det funkar så kom ihåg att använda metoden med just denna sångare. Funkar det inte så känner åtminstone sångaren att hen hade chansen att prova sitt sätt, vilket gör att hen kommer lita på och uppskatta dig mer.

Det viktiga när man stöter på ett problem, är att komma ihåg att göra det bästa av vad sångaren kan istället för att skapa något som inte går (Benson). Vilken lösning ni provar beror helt på vad som funkar för sångaren, har hen t.ex. inga problem med lyssningen är det ingen vits att ändra på det.

5.4 Stämsång och adlibs

Du hör sällan en pop och rocklåt som inte innehåller mycket bakgrundssång, i form av stämmor och dubletter runt leadsången. Även den bästa sångaren klarar sig sällan ensam. I en modern full mix är stämmor och dubletter den extra skjutsen som behövs för att

framhäva och göra sången kraftfull. Speciellt i refrängen vill man fånga lyssnaren med mycket bakgrundssång så att sången kommer fram extra kraftfullt och refrängen exploderar. Du kan också ha många stämmor och dubletter utan att dom ens behöver höras så bra. Högre stämmor tenderar att ge mer wow-effekt än låga (Benson).

Det är lättast att börja med att låta sångaren komma på några harmonier till leadsången. Även om du kanske inte tycker en låg stämma låter lika bra som en hög så kan det vara bra att ha fler att välja mellan senare. Den extra stämman kan vara precis det du behöver då (Sturgis). När du spelar in stämmor ska dom sjungas med lika mycket energi som leaden. Detta är speciellt viktigt om stämman sjungs av en annan sångare än den som sjunger lead. Sjunger man in stämmor med mindre energi så drar det i slutändan ner energin på leaden. Det är viktigt att tänka på uttalet i stämmorna också. Om de är tydliga behöver de inte vara så högt i mixen för att höras, vilket ger mer rum i mixen för annat och det blir lättare att mixa.

Adlibs och extra bakgrundssång introduceras vartefter för att hålla upp lyssnarens intresse. Örat dras till sång så använd gärna sång som extra moment i låten. Gör inte för mycket utan kom ihåg att ha en mening bakom varje extra sångmoment (Benson). Spela in extra ljud och skrik, du kan hitta en hel del användbart av det materialet senare. Att ha lite kul och prova spela in olika ljud kan göra situationen bekvämare och hålla uppe den kreativa energin. Den positiva stämningen kan även göra att den inspelade sången blir mer levande.

När vi spelar in adlibs, också kallade sångfillar, får sångaren visa upp sin röst, här tänjer vi gränserna och släpper loss (Sturgis). Du som producent kan släppa på kontrollen och låta sångaren få utrymme att sjunga ut. Här är det alltså extra viktigt att skapa en trygg situation eftersom det inte alltid går "felfritt" till när sångaren provar sig fram. Sångaren behöver känna sig så bekväm som möjligt. Låt studion vara en plats där misstag och experiment är tillåtna.

5.5 Att spela in sång i en låtskrivningsprocess

Det är ganska vanligt att man spelar in sång redan under låtskrivnings sessionen. Producenten ska förbereda och ha passande utrustning tillgänglig redan då för att kunna spela in det som kan komma att bli den slutliga sången. Utrustningen behöver också vara korrekt uppställt före sessionen. En låtskrivnings session kan röra sig mellan flera utrymmen så det är bra att ha utrustning som går att flytta och sätta upp snabbt i andra rum än studion.

Det finns fördelar och nackdelar med denna inspelningssituation. När låten är helt ny och vi är entusiastiska över det vi håller på att skapa, så kan känslan bli bättre och komma ut mer genuint och oforcerat. Sessioner då du skriver musik ihop med flera kan gå ganska snabbt, det finns inte extra tid för att övertänka, vilket kan vara en bra sak för sången kan bli mer intuitiv och fina saker kan hända. När sångaren har lyssnat flera varv på demosången är hen redan van med soundet och kommer försöka imitera det i den riktiga inspelningen, om sångaren då inte lyckas låta på samma sätt kan det kännas frustrerande. För andra sångare fungerar det annorlunda, de vill ha tid att lyssna och lära sig låten för att kunna tolka den på sitt sätt (Sturgis). Det kan bli jobbigt för den sångaren att behöva prestera utan att få tid att känna in låten. Försök beakta sångarens behov av att hinna processera informationen, även om det inte alltid finns utrymme och tid.

Vill du ta det säkra före det osäkra så spela in redan under låtskrivningsprocessen eller när sången övas, du kan fånga något magiskt när du minst anar det. Det kan handla om ett vackert misstag som sångaren inte kan återskapa senare. På detta vis behöver du iallafall inte gå miste om något och sedan ångra dig (Mixerman, 2012, s.219).

6 Post-production

Det finns egentligen inga regler för hur sången borde behandlas i modern post-production, men vi kommer gå igenom de vanligaste metoderna som används för att få sången att skina. Genom att vara uppmärksam och göra ett noga detaljarbete kan du få till en professionell sångdel, och kanske lyckas skapa hit-material. Fokusera på vad som fångar och upplevs unikt med sången, vad som gör den intressant. Förstärk de egenskaperna och bygg din mix baserat på dem, så att låten alltid stöder sången (Sturgis).

6.1 Editering

Efter att sången är inspelad och sångaren har gjort sitt bästa, är det dags att compa ihop tagningarna till ett spår och fixa små problem i time och pitch. Editering är alla små ändringar som gör att du till slut har en perfekt vokallinje. Genom att editera har du friheten att använda den sångtagning du tyckte var bäst, även om en ton kanske blev lite falsk eller en mening blev lite otight. Målet med editering är att skapa det bästa möjliga framförandet, som i sin tur gör att sången blir lättare att mixa (Sturgis).

6.1.1 Comping

Comping används aktivt i modern musik eftersom det är ett sätt att få till perfekt sång. Producenten kombinerar delar ur flera tagningar till ett slutligt sångspår. Det är ovanligt att sångaren sjunger igenom hela låten några varv, och att producenten sen väljer en av dessa hela tagningar. Även den bästa sångaren som kan leverera redan på en tagning, får sedan compad sång. Det är ett sätt att få sången att låta ännu bättre. Om man compar rätt kommer känslan fortfarande låta autentisk, även om det slutliga sångspåret är en kombination av flera tagningar. Resultatet är viktigare än hur du har gjort det.

När sången är inspelad väljer alltså producenten de bästa delarna ur tagningarna från varje låtdel och skapar den slutliga sången. Det är ett mycket detaljerat arbete där man kan fixa ord för ord, t.o.m. dela upp orden per stavelse för att få till den perfekta sången. Producenten beaktar både hur sångaren levererade det tekniskt, såväl som känslan och ton. Med comping strävar vi inte bara till att sången ska vara perfekt, utan vi vill hitta någonting magiskt och annorlunda ur dom olika tagningarna, som kan göra sången mer speciell. När du compar behöver du både höra att sången passar ihop med musiken samt att klippningarna och andningen sker på rätt ställe och på rätt sätt. Det krävs alltså att du går igenom sången både med och utan den instrumentala musiken på för att säkert höra alla detaljer. För att kunna utföra comping, spelar man in flera tagningar på samma spår (lanes i Cubase). Då är det lätt att se och välja delar från alla tagningar man har spelat in.

Det kan ta flera timmar eller dagar att compa sången, beroende på hur van man är och hur mycket material man har att gå igenom. Man behöver därför reservera mycket tid för detta moment. Det är inte bara utmanande att hitta och välja de bästa delarna, utan man

måste också få dem att passa ihop med varandra. För att behålla känslan och få sången att låta trovärdig måste editeringen göras obemärkt så att ingen kan gissa att sången är ihopklippt.

För att göra comping momentet lättare kan man redan under inspelningen markera vilka tagningar som kändes bäst. Eftersom det ska tas en hel del beslut är det bra att pausa mellan inspelning och comping för att kunna börja på med ny energi. Det är utmanande att ta beslut om du har en lång inpelnings session bakom dig. Du kan sen börja med att välja en av dom bästa tagningarna att utgå från, till vilket du klipper in de olika delarna till det slutliga sångspåret (Sturgis).

Det som i popsång anses som fejk och plastigt handlar främst om andra processeringsmetoder som hård pitchkorrigering, istället för comping. Comping ger egentligen friheten åt sångaren att prova på lite mer vågade saker utan att man riskerar att förstöra hela tagningen. Går det fel kan man lätt byta ut det som gick dåligt men behålla det som gick bra, samt behålla det som var annorlunda men bra. Vi vill sträva till att skapa intressant sång som lockar lyssnaren och som man ofta minns efteråt, och en sån magisk sång får vi med hjälp av comping.

6.1.2 Time- och pitchkorrigering

Ett pitchkorrigeringsverktyg (t.ex. AutoTune, Melodyne) hjälper till att hålla sången på rätt tonhöjd. En sångare kan göra små fel och variationer som vi kan korrigera naturligt. Genom att lära sig hur verktyget funkar och att lyssna noga på sången, kommer du att märka hur man lätt kan fixa dessa variationer. I modern pop och rock är det produktionsstandard att använda sig av pitchkorrigering. Det har nödvändigtvis inget med sångarens förmåga att göra, även om det inom endel genrer finns en viss negativ uppfattning kring pitchkorrigering. Det handlar om att få ett polerat sound som i sin tur för fram låtens budskap och känsla på bästa sätt.

Precis som en bra baslinje och trumgroove så behöver sången sitta i time. Du kan stretcha eller förkorta sångens rytmik för att få till ett skönt groove. Känslan i sångens rytmik måste passa låten, och du kan understryka den känslan och timingen genom att ta hjälp av de andra elementen i låten. Du ska alltså få sången att groova med resten av musiken. Sången behöver nödvändigtvis inte sitta perfekt i time, så länge den har det rätta groovet för låten du spelar in.

I endel pitchkorrigeringsverktyg finns även möjligheten att justera time, så att du kan editera både tonhöjd och time i samma verktyg (t.ex. Melodyne). Du kan använda någon av de moderna verktygen, eller fixa time manuellt genom att klippa och klistra sångspåret i din DAW. Du väljer själv hur du föredrar att jobba eller vad du är van med. Ibland kan manuella knep fungera bäst, eftersom du då har full kontroll över hur du editerar. Oberoende hur du väljer att jobba, ska du vara försiktig med andning och arbeta varsamt runt naturliga pauser i sången. Om du klipper sången på fel ställe eller stretchar en stavelse för långt, kan du få ett onaturligt och skumpigt resultat. Lyssna alltid noga på sången enskilt så att du hör att andning och andra mjuka moment låter och hamnar rätt när du editerar. Ett onaturligt resultat stör lyssnaren och kan skapa små avbrott och störningar i låtens helhetsupplevelse (Sturgis).

Man behöver också editera dubletter och stämsång. Dubletterna behöver editeras för att leaden och dubletterna inte ska låta råddiga ihop. I dagens pop är stämmorna nästan alltid pitchkorrigerade. Att inte korrigera pitch på stämmor gör att de låter större ihop, vilket också är ett sound många vill ha. Man måste inte korrigera stämmor men det kan då istället bli ostämt eller låta fel, så varje fall måste avgöras individuellt (Benson).

6.2 Processering och mixning

Att sången är väl inspelad är grunden till en bra mix. Ju tydligare sångarens uttal är desto färdigare låter det, vilket gör att det är lättare att mixa sången. Är uttalet tydligt behöver du inte mixa lika hårt och det kommer ändå höras vad sångaren sjunger. Hur du än mixar kommer det vara svårt att uppfatta sången om sångaren har mumlat orden. Måste du kompensera otydlig sång med att höja den så blir sången för stark, vilket gör att instrumenten låter platta och vi får en dålig mix (Benson).

Det finns en hel del verktyg som vokalproducenter använder för att få till ett professionellt sound. Med hjälp av EQ, distorsion, dynamiska och time-baserade effekter försöker vi få till den perfekta sången. Tillvägagångssätten är individuella vad gäller mixning. Huvudsaken är att sången som helhet känns klar och tydlig längst fram i mixen. Förutom att man vanligtvis processerar alla spår enskilt så kommer du att behöva jobba med många sångspår på en gång. Du bygger då grupper av spåren i en såkallad bus. Leadsång och dubbar sänds till en bus, stämsång till en annan och övriga backing vocals till en tredje. Det som sänds till bussen processeras som helhet, på det viset binds sångspåren ihop. Du kan också skapa ytterligare bussar beroende på vilka spår du vill processera tillsammans. För att få hela sången att sitta bra i mixen behöver du processera dem tillsammans i en hel sånggrupp. Du kan sända grupperna till en master sång bus innan sången slutligen sänds till mixens master (Sturgis).

Producenten är ofta inte den som mixar låten, utan låten skickas vidare till en mixare. Producenten sänder sångspåren färdigt editerade (även pitchkorrigerade och i time) men oprocesserade åt mixaren som sen gör den slutliga processeringen och mixningen. Mixaren vill oftast ha full kontroll och kunna jobba i sin egen färdiga template med helt torra spår. Producenten brukar då skicka en egen mixad version av låten för att visa ungefär hur hen vill att balansen, processering och effekter ska låta överlag. Det är bra att ge guidning åt mixaren för att idén om låten och elementens plats ska bli rätt. Mixaren kan då förstå producentens vision men göra det bättre och med bättre sound (Wade). Mixar du själv gör du som du vill men ska du skicka åt en annan mixare och är osäker, så kan du fråga hur hen vill ha spåren.

6.2.1 Kompression

Bra sång byggs genom att kontrollera dynamiken så att sången ska höras klart och tydligt i mixen. Eftersom sång är ett så extremt dynamiskt element kan sången både bli tyst och drunkna i mixen, eller bli för stark när sångaren sjunger med extra mycket kraft (Benson). Vi använder oss därför av kompressorer, vars uppgift är att kontrollera dynamiken och jämna ut skillnaden mellan de svagaste och starkaste ställena i ljudspåret. Man behöver använda ganska mycket kompression för att få bra balans mellan sång och andra instrument. Genom att komprimera höjer vi energin på sången så den känns nära i mixen även om andra instrument tar stor plats på samma gång. Olika kompressorer, samt hur

hårt du komprimerar ljudet, ger dessutom olika nyansskillnader. Vilken kompressor och nyans man vill ha är upptill var och ens egna smak och tycke (Sturgis).

Du komprimerar sången i flera skeden. Leadsången komprimeras enskilt, medan det är vanligt att stämmor komprimeras som helhet i en bus. Leaden komprimeras en andra gång tillsammans med dubbarna i deras bus. Kompression tillkommer också i ännu flera skeden, t.ex. i mixbussen och i mastring.

Funktionerna i kompressorn är följande; threshold, ratio, attack och release. Threshold fungerar som en tröskel och bestämmer när input signalen börjar komprimeras. Ratio bestämmer hur mycket signalen som överskrider threshold komprimeras. Ratio visas som ett jämförelsevärde, t.ex. 4:1, ju högre den första siffran är desto starkare komprimeras signalen. Ratio och threshold arbetar dock tillsammans. För att komprimera signalen mer behöver du både sänka threshold och höja ration, eftersom enbart ratio inte bestämmer hur hårt signalen komprimeras. Attack bestämmer hur snabbt kompressorn börjar komprimera efter att signalen har överskridit threshold. Release bestämmer hur länge det tar för kompressorn att sluta komprimera efter att signalen underskrider threshold. Vissa kompressorer har en fast attack och release som inte går att ändra, medan andra går att ändra manuellt (Sturgis).

Det finns även en teknik som kallas parallell kompression. Vill man ha ett naturligare sound och mer dynamik i sången men ändå behålla tydlighet och kraft som kompression ger, då kan man använda sig av parallell kompression. Den metoden är inte så vanlig för sång, däremot används den mycket för trummor.

6.2.2 EQ och multiband kompression

EQ används ofta för att lösa problem med ljudkällans frekvenser. Dessa problem uppstår vanligtvis från sångaren eller mikrofonen. Om man inte kan göra någon ändring röstmässigt eller med mikrofonval så är EQ ett verktyg för att korrigera dessa oönskade toner. I sång kan dessa oönskade toner betyda till exempel grumlighet, skarpt eller nasalt ljud. 'B', 'P' och 'M' ljud ger stora mängder ohörbara låga frekvenser som stjälar rum i mixen från instrument som innehåller låga frekvenser. Vissa mikrofoner och förstärkare har ett high-pass filter inbyggt, men ytterligare filter kan behövas för att bli av med alla de onödiga låga frekvenserna. Att lägga till ett high-pass filter och en low shelf nedskärning kan också underlätta en överdriven närhetseffekt (proximity effect).

Vissa mikrofoner tenderar att lägga för mycket låga mids till vokalljudet, speciellt om sången spelas in i ett litet rum. Att skära någonstans runt 300-600Hz borde göra sångljudet mindre fullproppat. Men att skära för mycket av det kan göra att sången tappar sin fyllighet, så det är klokt att vara försiktig med EQ. Om sången låter för tunn kan man höja frekvenser under 250 Hz för att få mera fyllighet. Vissa mikrofoner, särskilt dynamiska, har en mörkare high-end och eftersom soundet på pop-sång tenderar att vara ganska ljus i mixen, kan sång som spelas in med en dynamisk mikrofon kräva lite förstärkning i de höga registren.

”Väsljud” är ett vanligt problem i sång eftersom 'S' och 'T' konsonanter skapar skarpa och skärande ljud i högre frekvenser. Den högsta väsljudstoppen ligger vanligtvis mellan 5 kHz och 8 kHz. Hård komprimering förstärker väsljud, så det är snarare en regel än ett undantag att ha problem med det på pop-sång. Multiband-kompressorer som kallas De-

essers är bra verktyg för att jämna ut de störande väsljudsstopparna. Producenten kan justera de-essern för att ta ner de specifika frekvenser som sångaren i fråga genererar med sina konsonanter, varje vokalist genererar olika slag av väsljud. Tröskelvärde är en funktion som gör multibandkompressorerna överlägsna jämfört med EQ när det gäller väsljud. Multiband-kompressorn aktiveras endast av de toppar som går över tröskeln medan EQ minskar frekvenserna även när det inte behövs (Sturgis).

6.2.3 Distorsion

Distorsion är en slags förvrängning av ljudet, som blir till ett brus om det dras till sin spets. Allt som ger en effekt på dynamiken, t.ex. limiter, kompressor, multiband kompressor och clipper ger också en form av distorsion. Därmed har nästan alla sånginspelningar alltså någon form av distorsion. Distorsion används mycket mer än du tror, men det är inget som en vanlig lyssnare märker och kan peka ut direkt. Det används på sätt som inte direkt hörs som ett brus, utan mer som en slags extra värme eller nyans till spåret. Nästan alla element under processeringen av sången ger alltså någon form av distorsion.

Distorsion är små harmoniska variationer i signalen som händer hela tiden i musik. Det kan skapas på vägen in till programmet, i mixen eller t.o.m. återskapas när vi spelar upp låten. På den tekniska sidan i musikindustrin tar man sig an att mäta distorsion så noga det går. Man mäter mängden distorsion som mikrofoner och pre-amps skapar i THD (total harmonic distortion). Tillverkare vill i allmänhet få ner THD så mycket som möjligt, så att vi inte ska uppfatta distorsionen som skapas. Använder vi produkter med lågt THD så minskar vi på hur vårt sound påverkas av distorsionen. Även om man vill sträva till ett lågt THD värde så betyder det inte automatiskt att mikrofonen eller pre-ampen är bättre bara för att värdet är lägre. Många vill även ha den karaktärsrika distorsion som vissa tillverkare skapat i olika pre-amps eller analoga mixerbord. Tillverkaren har antingen designat fram att de ska låta på ett visst sätt eller så handlar det om gammal teknik där komponenterna skapar ett specifikt sound. Det är viktigare att bry sig om hur din utrustning faktiskt låter överlag, för det ändamål du ska använda det till. Ett klart sound är inte alltid bäst, även om endel utrustning med lågt THD blir hyllade över att de är så rena i soundet (Sturgis).

Vi tillsätter också distorsion för att vi vill ha det i vår musik, t.ex. med rörförstärkare och plug-ins. Tillsätter vi lite distorsion, som en "färg" eller nyans, kallar vi det saturation, vilket är en lätt form av distorsion. Vi vill inte att sången ska ha distorsion i signalen från början när vi bandar in, vi vill ha valet att kunna lägga till det själva vid behov. Att tillsätta distorsion till sången används inte bara i metal och rock, utan även i andra genrer som pop och country. Beroende på vilken effekt du söker kan du välja att tillsätta saturation, som gör sången krispig så att den lättare skär igenom mixen, eller gå hela vägen till full-gain distorsion. Att tillsätta saturation kan göra mycket för att ta fram din sång i mixen om den känns platt. Det kan även spara dig tid istället för att gå igenom alla andra effekter i signalkedjan (Wade).

6.2.4 Reverb och delay

Ett av de största mixtricken du kan bemästra är att använda reverb och delay, alltså time-baserade effekter. Innan du ens har tillsatt ett plug-in reverb så finns det reverb från rummet på inspelningen. I dagens pop vill man ha ett så torrt och nära sound som möjligt

under inspelningen så det inte påverkar intimiteten i rösten. Därför måste rummets akustik vara dämpat så att inspelningen inte fångar upp för mycket reverb av rummet. Du kan inte få bort reverb som redan finns på inspelning, därför är det säkrare att lägga till reverb i mixningsskedet.

När vi komprimerar sången kommer det naturliga reverbet fram, och för att det inte ska ta över så bandar man i ett så torrt rum som möjligt. Alla inspelningar har alltså ett reverb i sig från utrymmet du spelar in i men reverb tillsätts ändå på sången också i mixen (Benson). Ett bra rum är alltid ett bra rum men för sång spelar det inte desto större roll så länge rummet är dämpat. För inspelning av trummor är det däremot speciellt viktigt att rummet har ett riktigt bra naturligt reverb.

Idag finns många plug-ins med fantastiska reverb. Alternativen utvecklas hela tiden då nya utrymmens klang fångas, som du sedan kan använda till din sång. Med reverb kan du sätta sången i vilket utrymme du vill, även en liten mängd gör sången mer komplex. Ett kort plate reverb kan t.ex. ersätta ett odubbbat sångspår, även om resultatet inte nödvändigtvis blir lika bra som en riktig dub. Större decay kan få dig att låta som att du är långt nere i en brunn. Det är inte lätt att hitta rätt reverb för din sång, möjligheterna är många.

Ett bra delay kan få ett enkelt sångspår att hoppa ut ur dina högtalare. Ett intimt sångsound fås genom att välja ett litet rum med lite slapback delay. Genom att använda t.ex. ett multi-head tape delay kan du få unika ambienta toner, som du fyller ut utrymmet i låten med i olika lager. Detta är ett naturligt sätt att fylla ut låten utan att lägga till en massa extra element. Med ett multi-head delay kan man få mer djup och textur än med ett standard fixed delay, eftersom det skapar flera varierande upprepningar av ljudet. Däremot kan upprepningar bli distraherande om de inte är i korrekt time. Synka tempot eller minska antalet upprepningar om ditt delay hoppar ut och in ur time (Sturgis).

6.2.5 Att placera sång i mixen

Leadsången är alltid placerad längst fram och i center i mixen. Dubletter och stämsång kan man däremot placera på många olika vis. Du kan både placera en stämma i center eller spela in minst två eller ett flertal stämmor som du panorerar till vänster och höger. Genom att placera stämman i center kan du hålla ljudbilden mindre, vilket passar t.ex. i en vers. Att panorera stämmor till höger och vänster förstörar ljudbilden, vilket ger en stereoeffekt. Man kan även skapa stereo-effekt på ett ensamt sångspår genom att använda chorus och multiplier plug-ins. Dessa plug-ins kan alltså ersätta en dubb men riktiga dubbar ger ändå det största soundet, och speciellt i samband med dessa effekter. I t.ex. countrypop skapas dub effekten istället av stämmor från sidorna, en från vänster och en från höger (Wade).

Trots att din sång är längst fram och centrerad, kan det ibland låta som att den ändå inte skär igenom, om din mix är för tät. Det kan handla om att stereo instrumenten inte är mixade på ett sätt som ger rum åt sången. Centrerade instrument som t.ex. virvel eller bas kan täcka sången så att den är svårare att uppfatta. Det finns många orsaker och många lösningar men innan du börjar ändra på alla element i en annars okej mix så kan du prova en spatial widener-effekt. En spatial widener funkar som ett sätt att sprida ut ett ensamt sångspår i stereobilden, ifall du inte använder dig av vänster och höger dubbar. Att försöka skapa en fejk dub genom att dubblera samma sångspår, är oftast en

sämre ide´eftersom en fejk dub kan hamna i fasfel. Istället kan du använda spatial widener och ge sång som kämpar för sitt eget utrymme, en chans att kunna sticka ut. Kom ihåg att inte sprida ut sången för mycket eftersom vi fortfarande vill ha sången centrerad. Om sången blir för tunn och utspridd till sidorna så förlorar vi centerbilden. Samma effekt kan också användas på andra spår som virvel och gitarrsolon. Du kan även automatisera din widener för att få mer effekt på valda ställen, t.ex. i en refräng. En widener i kombination med en clipper kan räcka långt för att ge en tunn sång tillräckligt med attack och närvaro för att skära genom mixen. En clipper är en form av distorsions effekt (Sturgis).

6.2.6 Automation

Automation betyder att ditt program (DAW) gör en automatiserad justering längs låtens tidslinje. Man kan rita en automation med musen eller med en knob eller fader med en midi controller, medans låten spelas upp. Varje gång de automatiserade delarna sen spelas upp kommer din DAW att repetera justeringen du ritade in.

Automation används för att få mixen att kännas lite mer levande, genom att du gör olika justeringar i låtens delar. Du kan höja eller sänka volymen i en del, panorera ljudet från sida till sida samt även automatisera plug-ins och effekter. Du kan t.ex. justera mängden reverb och delay i olika delar av låten, såsom att lägga mer effekt på vissa ord och mellan fraser, eller genom att skapa en effektsvans i slutet på en sånglinje. Detta är mycket vanligt i modern vokalproduktion. Automation kan också hjälpa att hålla sången längst fram i mixen de gånger då kompression inte räcker till. Sången kan kännas för stark i mixen i verser jämfört med i refränger. Då är det vanligt att man automatiserar ner volymen på sången i verser, och sedan upp igen till refrängen.

Det är lätt hänt att man är så fokuserad på att göra rätt inställningar att man inte lägger märke till om sången håller på att bli för statisk och tråkig. Ibland kan kompression göra sången mer statisk och då behöver vi kanske automatisera volymen för att få mera liv i sången igen. Gå igenom sången och hör efter var och vad som behövs (Sturgis).

7 Konklusion

Som sluttanke kan det konstateras att under flera skeden understryks det hur viktig den psykologiska aspekten bakom vokalproduktion är. Bra vokalproduktion kräver mycket mer än att det tekniska är iskick, för att få sångaren att prestera på bästa vis och få fram känslan i texten. En slutprodukt i toppklass börjar redan från relationen mellan sångare och producent. Sångaren behöver vara förberedd och bekväm att sjunga inför producenten för att kunna leverera det bästa hen kan. Som producent har du uppgiften att skapa en atmosfär där detta är självklart. Psykologin bakom god vokalproduktion spelar alltså lika stor roll. Vikten av relationen mellan sångare och producent är ändå universell för alla genrer och inget som speciellt utmärker pop och rock. De kännetecken som skiljer modern pop, rock och metal från andra genrer gäller främst metoder i post-production. Genom editering och processering försöker vi få fram känslan i sången så mycket som möjligt, samtidigt som vi vill ha ett nära och polerat sound. Så länge lyssnaren blir berörd av känslan har det ingen skillnad hur hårt man editerar och processerar sången i dagens produktioner.

Sången och känslan vet vi nu att är det viktigaste i modern rock och pop. Känslan måste finnas med i inspelningen från första början, det går inte att lägga till den efteråt. Hela produktionen är också beroende av att inspelningen från första början är högkvalitativ och välgjord, ett tydligt uttal är speciellt viktigt och gör att vi lättare får en bra mix. Alla metoder som används, inklusive att sjunga dubletter och stämsång, är till för att få fram sången så mycket som möjligt och göra låten intressant och berörande för lyssnaren. Metoderna i modern editering ger också sångaren friheten att prova uttrycka sig på många vis. Så länge känslan levereras så behöver inte sångaren känna sig pressad att leverera allt i perfekt time och pitch. Sångaren får koncentrera sig på det viktigaste; att berätta texten med ett tydligt uttal och med känsla.

Källförteckning

Findheisen, F. 2015. The Addiction Formula

Mixerman, 2012. Zen and the Art of Producing

Gibson, B. 2007. Hal Leonard Recording Method - Book 2: Instrument & vocal recording.

Sturgis, J. The Ultimate Vocal Producer's Handbook

URM Academy. (8.2.2017) Studio Voice Hacks With Mary Zimmer | URM Podcast EP95.
https://youtu.be/9PHqNPKXd_k

Creative Live. Recording Rock Vocals av Andrew Wade.
<https://www.creativelive.com/class/recording-rock-vocals-andrew-wade>

Joey Sturgis Tones. Vocal Mixing Mastery with Howard Benson and Joey Sturgis.
www.joeysturgistones.vip

Creative Live. Studio Pass with Joey Sturgis. <https://www.creativelive.com/class/studio-pass-joey-sturgis>

Creative Live. Mixing Master Class with Joey Sturgis.
<https://www.creativelive.com/class/mixing-master-class-joey-sturgis>

Bilagor

Checklista för sångaren inför sånginspelning

Checklista för sångaren inför sånginspelning;

- Använd antiinflammatoriska medel såsom mint te' och ingefära, inför och under sessionen.
- Bara 10 min röstuppvärming varje dag kan räcka för att förhindra skador på rösten.
- Undvik medicin, såsom aspirin och syntetisk värkmedicin, kemikalier, koffeinhaltig dryck och alkohol. Undvik dessa ämnen även dagen före du ska sjunga.
- Om du är rökare är det bättre att använda en vape under inspelningsdagen.
- Om det finns en redan existerande låt/demo eller melodi, öva den före så att du kan den
- Förbered studion; stäng av luftkonditionering och försök stoppa om det finns blåsande kyla/drag i rummet.
- Ha en fuktkälla i rummet där sångaren sjunger in. Luftfuktare, diffuser med eterisk olja eller facial steamer. Om det är svårt att skapa en fuktkälla eller om det inte går att ha den igång under inspelning, så fukta halsen under pauser istället.
- Förbered dig på att kunna vara tyst när det är dags för paus. Ring inga samtal, ha inte möte eller prata med bandet under denna tid. Rösten behöver hinna vila.
- Om du har sjuk hals: förutom att vila ofta och ösa på med ånga, kan du lägga märke till och tänka på att ha rätt andningsteknik. Detta kombinerat med att placera tonen genom näsan, underlättar om det krävs av sångaren att fortsätta sjunga trots att halsen är sjuk av ansträngning eller förkylning.
- Energi från bra mat är viktigt. Ät helst inte under sessionen, utan fyll på i pauserna med mat som inte är slemmbildande. Att äta hälsosam mat också dagen före kommer stärka rösten. Undvik riktigt stark mat.
- Om du har problem med sura uppstötningar bör du fixa problemet innan du ska jobba i studion. Syrorna fräter på stämbanden, vilket förstås är jättedåligt för en sångare.
- Mikrofoner för vidare bakterier. Var försiktig med smittoöverföring om du inte använder egen mikrofon. Det finns bakteriehämmande livsmedel, såsom råhonung, att tillsätta i mat och dryck om du utsatts för bakterier. Om du utsätts för luftförorening och damm kan du hjälpa och återställa andningsvägarna med ånga (steamer) med mint i.